

Az angol nyelv oktatásának feltételei

A közoktatásban a diákok csak viszonylag alacsony szinten tudják elsajátítani az idegen nyelveket, köztük az angolt is. Adataink szerint a tanárok rendelkeznek megfelelő képesítéssel, a diákok fontosnak tartják az angol nyelv tanulását és megfelelően motiváltak is, ezzel szemben az osztálytermi környezet nem mindig kedvez a kommunikatív nyelvoktatásnak, illetve a tanárok nem mindig használják ki a rendelkezésre álló eszközöket és tanítási segédanyagokat.

Sikeresen befejeződtek az Európai Unióhoz való csatlakozási eljárások, és jövőre országunk az EU teljes jogú tagja lesz. Ez az új történelmi helyzet még inkább megfogja változtatni az idegen nyelvek tanulásával kapcsolatos igényeket: elengedhetetlen lesz az idegen nyelven való kommunikáció képessége. Ezért is tartozik az idegen nyelv-tudás az úgynevezett kulcskompetenciák közé, amely kulcskompetenciák „az erdőfordulón leginkább hozzásegítik az embereket a sikeres életvezetéshez, a megfelelő munkaerő-piaci pozíció megszerzéséhez”. (Vágó, 2000. 204.) Ennek tükrében érthető, hogy egyre több cikk foglalkozik a minőségi nyelvoktatással Magyarországon. (lásd például Nikolov, 2001; Petmeki, 2002; Szépe, 2000) Több empirikus adathelyesítés is vizsgálta, mennyire felel meg a nyelvoktatás jelenlegi helyzete különböző elvárásoknak (Csizér, publikálásra benyújtva; Nikolov, 1999); e tanulmány további adatokat kíván nyújtani a nyelvoktatással kapcsolatosan, áttekintve néhány olyan kérdést, amely az oktatás feltételeit érinti: rendelkeznek-e a tanárok megfelelő végzettséggel; a diákok motivációja hogyan alakul; milyen a tanulás/tanítás fizikai környezete; milyen kiegészítő anyagokat és eszközöket használnak a tanárok. A British Council Tanár-továbbképzési Projektjének keretében 2000/2001-es tanévben gyűjtött adatok segítségével az angol nyelv oktatásával kapcsolatos információkat elemzék. (a Projektéről részletesen lásd: Slimm, 2001) Az adathelyesítés során munkacsoportunk órákat látogatott meg az ország különböző területein azzal a szándékkal, hogy szemügyre vegye, vajon a tanítás jelenlegi gyakorlata mennyire felel meg a kommunikatív nyelvoktatás elvárásainak. Tapasztalatainkat az óramegfigyelési kérdőívben rögzítettük; a megfigyelt tanárok és diákok önkéntes kérdőívre válaszoltak. A különböző forrásból gyűjtött adatok lehetővé teszik az összehasonlítást.

A módszerről

A tanulmány keretei nem teszik lehetővé a teljes adatbázis elemzését, ebben a cikkben a nyelvoktatás néhány fontos alappilléreit, az oktatás környezetét és annak néhány elemét vizsgálom: a tanárok végzettségét, a diákok nyelvtanulási motivációját, az iskolák és tanulócsoporthoz néhány jellemzőjét, az osztálytermi környezetet, valamint a kiegészítő eszközök és anyagok használatát.

Az angol tanítás gyakorlatát kérdőívek segítségével vizsgáltuk a 2000/2001-es tanév őszi félévében. Törekedtünk arra, hogy ugyanazokat a kutatási kérdéseket és célokat legalább két különböző forrásból vizsgáljuk meg, hogy adataink megbízhatóságát biztosítsuk. Órákat látogattunk meg, valamint tanárokkal és diákokkal töltöttünk ki kérdőívet.

Két-két megfigyelő látogatta meg az órákat, majd a jegyzeteik alapján, közvetlenül az óra után, konszenzusra törekedve kitöltötték az Óramegfigyelési kérdőívet (a kérdőív ter-

vezési szakaszában egy videón rögzített tanóra segítségével próbáltuk ki a kérdőívet). Ugyanebben az osztályban a diákok kitöltötték a Diák kérdőívet, a tanár pedig a Tanár kérdőívet. Az Óramegfigyelési kérdőív angol nyelven, míg a Diák és Tanár kérdőív magyar nyelven készült. A hatodik osztályosnál fiatalabb diákokkal nem töltettünk ki kérdőívet, mert úgy gondoltuk, számukra túl bonyolult lehet az adatgyűjtő eszköz.

A kérdőívek a következő témaköröket vizsgálták: háttérinformáció az iskoláról, óráról, tanárról és a diákokról; fizikai környezet; használt eszközök és anyagok; nyelvhasználat; készségek; tanár és diákok beszédideje; a tanár szerepe; hibajavítás, értékelés; diákok motivációja; az óra felépítése, jellemzői; a nyelv tanításának módja; diákok térkihasználása; tanár-diák viszony; nyelvhasználat; készségek; feladattípusok. Az adatközlők kiválasztásában nagy szerepet kapott a személyes kapcsolat. Az adatgyűjtők választották ki a tanárt, akinek röviden bemutatták a kutatást. A megfigyelendő tanár beleegyezése után a Projekt vezetője hivatalos levélben kérte fel az adott iskola igazgatóját a kutatásban való részvételre. Az igazgató beleegyezése minden esetben szükséges volt az óra megfigyeléséhez és a kérdőívek kitöltéséhez.

A mintáról

A minta kiválasztásakor arra törekedtünk, hogy az ország minél több megyéjének különböző településeire gyűjthessünk adatokat. Az adatközlők kiválasztásakor nem érvényesült az országos reprezentativitás elve, azaz hogy az ország összes angoltanárának egyforma esélye legyen a mintába kerülésre, hanem arra törekedtünk, hogy a British Council által könnyen elérhető tanárokat vizsgáljuk, tehát a minta a tanárok ezen csoportját reprezentálja.

Az 1–3. táblázat tartalmazza a minta legfontosabb jellemzőit.

1. táblázat. A kitöltött kérdőívek megoszlása típus és osztály szerint (*Egy tanár, akinek óráját megtekintettük, nem töltötte ki a Tanár kérdőívet)

Kérdőív típusa	5. osztályig	6–12. osztály	Összesen
Tanár kérdőív	14	65*	79
Óramegfigyelési kérdőív	14	66	80
Diák kérdőív	–	866	866

2. táblázat. A megfigyelt órák megoszlása megyék szerint (* 1 hiányzó eset, egy tanár nem töltött ki Tanár kérdőívet)

Megye	Meglátogatott osztályok száma	Megye	Meglátogatott osztályok száma
Budapest	10	Hajdú-Bihar	10
Baranya	5	Nógrád	5
Békés	5	Pest	5
Borsod-Abaúj-Zemplén	10	Szabolcs-Szatmár-Bereg	5
Csongrád	9	Jász-Nagykun-Szolnok	5
Fejér	5	Vas	5
Összesen		79 osztály*	

3. táblázat. A megfigyelt órák megoszlása településtípus szerint (* 1 hiányzó eset, egy Tanár nem töltött ki tanári kérdőívet)

Település típusa	Meglátogatott osztályok száma
Budapest	10
város	64
falva	5
Összesen	79*

Eredmények

A tanárok végzettsége

Elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a mintánkba került tanárok milyen képesítéssel rendelkeznek. Nemcsak azt vizsgáltuk, hogy a tanárok képesítése megfelel-e a követelményeknek, hanem azt is, milyen arányban rendelkeznek a tanárok több diplomával. A 4–5. táblázat tartalmazza a tanárok képesítéseit, külön bontásban az egy, illetve több diplomával/képesítéssel rendelkezőket.

Az eredményeink szerint a tanárok döntő többsége (78,5 százalék) egy diplomával/képesítéssel rendelkezik, leggyakrabban főiskolai vagy egyetemi diplomával (44,3 százalék).

4. táblázat. Egy diplomával/végzettséggel rendelkező tanárok

<i>Diploma/képesítés típusa</i>	<i>Fő</i>	<i>Százalék</i>
Főiskolai diploma	19	24,0
Egyetemi diploma	16	20,3
Átképzős főiskolai diploma	10	12,6
Átképzős egyetemi diploma	5	6,4
Tanárképző főiskola: angol szak	8	10,1
CETT	1	1,3
Középfokú nyelvvizsga	2	2,5
Egyéb	1	1,3
Összesen		78,5

Az általunk megadott válaszlehetőségek tartalmazták a különböző nyelvvizsgákat is, mivel az volt a feltételezésünk, hogy vannak olyan tanárok, akiknek „képesítése” a nyelvtanításra a nyelvvizsga. Mintánkba csupán két ilyen tanár került. Viszont az is kiderült, hogy a legtöbb tanárnak azért van két „végzettsége”, mert az egyetemi/főiskolai diploma mellett nyelvvizsgával is rendelkezik.

5. táblázat. Több diplomával/végzettséggel rendelkező tanárok

<i>Diploma/képesítés típusa</i>	<i>Fő</i>	<i>Százalék</i>
Egyetemi/főiskolai diploma + nyelvvizsga	15	19,0
Egyetemi/főiskolai diploma + CETT	1	1,2
Nyelvvizsga és egyéb képesítés	1	1,3
Összesen	17	21,5

Összefoglalva tehát: csupán három olyan tanár van a mintánkban, akiről világosan látszik, hogy nincs meg a megfelelő képesítésük, két tanárnak csak középfokú nyelvvizsgája van, egynek pedig csak érettségije, a többieknek megvan a megfelelő „pre-service” képzettségük. Természetesen további kutatások kérdése, hogy a „pre-service” képzés megfelelő háttérrel biztosít-e a leendő tanároknak a tanításra.

A diákok

A Diák kérdőívben nemcsak arra kértük a tanulókat, hogy a nyelvtanítás körülményeiről, illetve a nyelvórákon történekről számoljanak be, hanem személyesebb kérdéseket is feltettünk nekik, például a nyelvtanulás fontosságával és motivációjukkal kapcsolatban.

A mintába került diákok legnagyobb hányada (72,9 százalék) öt vagy annál több éve tanul angolul, s ugyancsak többségük (70,6 százalék) választhatott, hogy milyen nyelvet tanuljon, amikor jelenlegi iskolájába került. Ezek az eredmények egyrészt adataink megbízhatóságát növelik, hiszen a diákok „gyakorlott” nyelvtanulók, és így a kérdőív kérdé-

sei nem hatnak idegenül számukra. Másrészt, és ez a fontosabb, úgy tűnik, hogy legtöbbjük nem kényszerből tanul angolul, hanem azért, mert ezt a nyelvet választotta.

Az angolnyelv-tanulás fontosságának megítéléséhez a diákoknak egy nyolcfokú skálán kellett elhelyezniük különböző iskolai tantárgyakat, aszerint, hogy mennyire tartják azt fontosnak. A legfontosabbnak tekintett tárgy egyes kategóriát kapott, míg a legkevésbé fontos nyelv nyolcast, így minél alacsonyabb átlagot ért el az adott tantárgy, annál fontosabbnak ítélték azt a tárgyat a diákok. A 6. táblázat nemek szerinti bontásban mutatja az adatokat.

6. táblázat. Tantárgyak fontossági sorrendje 8-fokú skálán (az 1-es átlag a maximum)

Tantárgyak	Diák kérdőív (átlag)	
	fiúk	lányok
Matematika	2,37	2,92
Angol	2,98	2,51
Magyar nyelv és irodalom	3,54	2,76
Történelem	4,10	3,48
Számítástechnika	5,03	5,33
Fizika	5,55	6,52
Biológia	5,88	5,59
Kémia	5,88	6,44

A tantárgyak fontossági megítélésében a fiúknál a matematika, a lányoknál az angol vezet. A két tantárgy esetében nemcsak a fontossági sorrendben van különbség, de a fiúk és lányok között öt százalékos szinten szignifikáns különbséget találunk: a lányok fontosabbnak tartják az angol nyelv tanulását, mint a fiúk, akik viszont a matematikát tekintik szignifikánsan fontosabbnak. A fiúk esetében második helyen áll az angol nyelv.

Az angol nyelv megítélésében nincs statisztikailag szignifikáns különbség azok között a diákok között, akik választhatták iskolájukban ezt a nyelvet, illetve akik nem. (Előbbiek átlaga 2,68, szemben a 2,90-es átlaggal.)

Ezekkel az eredményekkel összhangban van az az adatunk is, hogy a lányok nagyobb arányban érzik felszabadultan magukat az angolórák előtt/alatt (7. táblázat), azonban a fiúk sem elutasítóak, mert úgy gondolják, mindig történik valami érdekes az órán. Szorongást vagy unalmat nagyon kevesen azonosítottak az angolórákkal.

7. táblázat. Hogy érzed magad az angolóra előtt/alatt?

	Diák kérdőív (%)	
	fiúk	lányok
Ugyanúgy, mint más órák előtt / órákon.	41,2	38,1
Felszabadultan, mert az angolórákat szeretem.	27,8	37,3
Nem a kedvenc óráim, de várom: mindig történik valami.	21,8	13,4
Szorongok, nehézségeim vannak, félek a rossz jegyeiktől.	4,8	6,3
Előre tudom, hogy unalmas lesz az egész.	4,4	4,9
Összesen	100,0	100,0

A diákok motivációját kétféleképpen vizsgáltuk: egyrészt mértük, mi motiválja őket leginkább az órán (8. táblázat), illetve milyen céljaik vannak a nyelvtanulással kapcsolatban (9. táblázat). A tanulóira az óra jó hangulata és a tanárok dicsérete hat leginkább motiválón a felkínált válaszlehetőségek közül. A fiúk és a lányok között különbség van abban, hogy a fiúk inkább a jó hangulatot, míg a lányok a dicséretet említették. Továbbá a lányok között csaknem kétszer annyian jelezték, hogy a számonkérés motiválja őket.

8. táblázat: Mi motivál a leginkább?

	Diák kérdőív (%)	
	fiúk	lányok
Ha jó a hangulat az angolórán.	30,8	23,9
Ha a tanárom megdicsér.	18,5	26,3
Ha a tanárom igazságosan osztályoz.	12,8	11,5
Ha rendszeresen számon kéri a tudásomat.	9,1	16,9
Ha a tanárom türelmesen javítja a hibáimat.	7,4	8,7
Ha a társaim is pozitívan értékelik a teljesítményemet.	7,8	3,7
Egyéb	13,6	9,0
Összesen	100,0	100,0

Ami a célokat illeti, szintén találunk különbségeket a lányok és fiúk között. (9. táblázat) A lányok nagyobb arányban említik a továbbtanulást és a nyelvvizsgát mint motiváló tényezőt, azaz a teljesítmény-orientációhoz kapcsolódó okot. Ezek a tényezők a fiúk-nak is nagyon fontosak, de náluk kiemelkedik a számítógép-használat is (a szórakozás mint motiváló tényező). Ezen kívül jóval több fiú említette, hogy azért tanulja a nyelvet, mert szülei szeretnék ezt, illetve azért, mert kötelező.

9. táblázat. Miért tanulsz angolul? (*Több választ is adhattak a diákok)

Válaszlehetőségek*	Diák kérdőív (%)	
	fiúk	lányok
Fontos a továbbtanuláshoz.	76,2	81,5
Mert az angol világnyelv.	76,6	75,7
Nyelvvizsgát szeretnék tenni.	63,7	78,5
Szükséges a számítógép használatához.	55,9	33,0
Szeretnék külföldön tanulni vagy dolgozni.	43,4	46,3
Mert kötelező.	30,9	22,1
Szüleim szeretnék, hogy ezt a nyelvet tanuljam.	22,3	10,1
Szeretném a slágerek szövegét megérteni.	14,1	15,5
Kedvelem a tanárt.	9,8	10,6
Egyéb	5,5	8,4

A diákok motiváltságával kapcsolatosan fontos kérdés, hogy hol használják az angol nyelvet az iskolai tanórán kívül. A diákok válaszaiból kitűnik, nem üres frázis, hogy manapság az angol nyelv fontos a mindennapi életben. Leginkább a telekommunikáció területén van szükség az angolra, hiszen az internetezés és televíziózás kapcsán említették a nyelvhasználatot leginkább. Pozitív eredményként értékeljük, hogy a diákoknak kevesebb, mint 6 százaléka nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem használja az angol nyelvet a tanórán kívül.

10. táblázat. Hol használod az angolt az osztálytermen kívül? (*Több választ is adhattak a diákok)

Válaszlehetőségek*	Diák kérdőív (%)	
	fiúk	lányok
Számítógép/Internet használata során.	87,8	64,3
Angol nyelvű TV csatornát nézek.	67,8	62,9
Külföldi utazások alkalmával.	40,4	37,9
Folyóiratot, könyvet olvasok angolul.	25,1	32,7
Angol nyelvű ismerősöm, barátom van.	20,8	21,5
Angol nyelven levelezek.	9,8	13,4
Nem használom az angol nyelvet a tanítási órán kívül.	5,5	5,7

A fizikai környezet: az iskola és az osztályterem

A fizikai környezet bemutatása azért fontos, mert sokféleképpen befolyásolhatja a tanítási folyamatot: túl nagy létszámú csoportokban, esetleg a nyelvtanítás céljaira nem megfelelő helyiségekben, esetleg sivár tantermekben sokkal nehezebb eredményesen oktatni a diákokat. Az iskolai környezet leírásakor az osztálylétszámokat ismertetjük, illetve hogy az egyes iskolákban hány angoltanár tanít. Az osztályteremmel kapcsolatban az ülésrendet és a szemléltető anyagok meglétét, illetve hiányát vizsgáltuk.

A tanárok és a diákok aránya

A 11. táblázatból kiolvasható, hogy az általunk meglátogatott általános iskolákban átlagosan feleannyi angoltanár tanít, mint a középiskolákban. A csoportszámokban nem találtunk különbséget a két iskolatípus között, azonban a középiskolákban nagyobb heti óraszámban tanulják a diákok az angolt, ezért van szükség több tanárra.

Az átlagos csoportnagyság egyik iskolatípusban sem haladja meg a 15 főt, ami ideálisnak tekinthető a kommunikatív nyelvtanítás szempontjából, hiszen változatos pár- és csoportmunkára ad lehetőséget.

11. táblázat. A mintába került általános iskolák és középiskolák néhány jellemző adata

Jellemzők	Általános iskola (átlag)	Középiskola (átlag)
Az angoltanárok száma az iskolában	4	8
A diákok száma a meglátogatott csoportban	15	14
Angoltanárok óraszám	17	21

Az osztályterem

Az óra helyszínével kapcsolatosan a diákokat arról faggattuk, milyen típusú teremben tartják az angolórákat iskolájukban, a tanárokat pedig arról, hogy van-e saját angolteremük, vagy a tanítási nap során teremről teremre kell vándorolniuk. Ez a vándorlás ugyanis nehézséget jelenthet az óra szervezésében, például nehezebb szótárakat, posztereket, térképeket a diákok rendelkezésére bocsátani. (Később foglalkozunk azzal, hogy a saját terem hiánya hogyan hat az osztálytermi környezet kialakítására.)

12. táblázat. Az angolóra helyszíne (* a százalékok összege meghaladja a 100-at, mert erre a kérdésre több választ is adhattak a diákok; ** ilyen válaszlehetőség nem volt a tanári kérdőívben)

Óra helyszíne	Diák kérdőív (%)	Tanár kérdőív (%)
Angol nyelvi terem	33,9	22,8
Saját osztályterem (mindig ugyanabban)	43,8	– **
Más-más teremben, ahol hely van	43,1	77,2
Egyéb termekben, szobákban	9,8	–
Összesen	130,6*	100,0

A 12. táblázat pozitívumokat és negatívumokat is tartalmaz. Mindenképpen örvendetes, hogy az angolórákat az eseteknek kevesebb, mint 10 százalékában tartják nem tanításra szánt helyiségben, szobában. A diákok szempontjából továbbá kedvező, hogy az eseteknek csaknem a felében saját termükben maradhatnak. A kép már nem ilyen előnyös, ha a tanárok szemszögéből vesszük azt szemügyre: a tanárok kevesebb, mint negyede (22,8 százalék) rendelkezik saját teremmel, míg 77,2 százalékuk teremről teremre vándorol a nap folyamán.

A kiegészítő anyagok és az angol szertár

Ha a tanárnak nincs saját terme, akkor a kiegészítő vagy szemléltető eszközöket (szótárak, térképek) nem tárolhatja egy helyen, hanem óráról órára cipelnie kell, ami csökkentheti a szemléltető anyagok használatát, ez pedig a tanítás minőségének rovására mehet. Korábban láttuk, hogy az angoltanárok kevesebb, mint negyede tanít angol nyelvi teremben, ennél még kevesebben, 16,9 százaléknyan rendelkeznek térképekkel, szótárakkal abban a teremben, ahol tanítanak, a nagy többség (83,1 százalék) bármilyen kiegészítő anyagot akar használni, azt saját magának kell bevinnie abba az osztályteremben, ahol éppen tanít. Természetesen ezekből a számokból itt nem vonhatunk le következtetéseket a tanítás minőségét illetően, azonban az eredmények mindenképpen elgondolkoztatóak.

Ezek után felmerül a kérdés, hol tárolják a tanárok ezeket az eszközöket, ha nem a saját termükben. Másképp fogalmazva: van-e jól felszerelt, a funkcióinak megfelelő szertár az angol tanároknak. A tanárok 45,3 százaléka nem rendelkezik ilyen szobával. Minden ötödik tanár számára lehetőség nyílna a szertár használatára, de úgy vélték, hogy ez a szoba nem felel meg a céljainak. Csupán a tanárok harmada (34,7 százalék) rendelkezik jól felszerelt angol szertárral.

Ülésrend

A kommunikatív nyelvoktatás szempontjából nem biztos, hogy az a leghatékonyabb, ha a diákok a hagyományos módon rendezett padosorokban ülnek, ahol nem látják jól egymást, nem tudnak egymásra figyelni, egymással jól kommunikálni. A padok hagyományos elhelyezése ideális a frontális óravezetés szempontjából, de háttérbe szoríthatja a kommunikatív nyelvoktatás sikerességét.

A fentiekből természetesen adódik a kérdés, milyen padokban/elrendezésben ülnek a diákok az angolórán. (13. táblázat) A megfigyeléseinkből és a kérdőívekre adott válaszokból az derül ki, hogy annak ellenére, hogy a termek legnagyobb részében könnyen mozgathatók lennének a padok, a diákok többsége hagyományosan elhelyezett padosorokban ül. Ez még akkor is így van, ha kifejezetten az angol nyelv tanítására szánt teremben tanulnak. Ennek oka lehet, hogy a padok nem hagyományos elrendezése ellenkezik a más órákon bevett gyakorlattal, és ez tükröződhet a diákok és kollégák elvárásaiban, így a változtatáshoz az angoltanárok bátorságára és újítókészségére lenne szükség. Ennek egyik megnyilvánulása lehet az is, hogy a tanárok kisebb arányban állították, hogy mozgathatók a padok, mint ahogy azt megfigyeléseink mutatják (60,6 százalék szemben a megfigyelt 82,3 százalékkal).

13. táblázat. Padok mozgathatósága és elrendezése

Padok elhelyezése	Megfigyelés (%)	Diák kérdőív (%)	
		Angol terem	Egyéb terem
Hagyományos padosorok	76,9	57,1	75,7
U-alakba rendezett padok	11,6	17,4	5,7
Csoportos elrendezésű padok	5,1	8,5	2,5
Körbe rendezett padok	5,1	5,7	1,6
Egyéb	1,3	11,3	14,5
Összesen	100,0	100,0	100,0

Szemléltető anyagok

A szemléltető anyagok elhelyezése a falakon segítheti a tanítás/tanulás folyamatát. A megfigyeléseink és a kérdőívekre adott válaszok egyértelműen azt mutatják, hogy a termeknek majdnem a felében poszterek is, valamint a diákok munkái is kikerülnek a falakra.

14. táblázat. Milyen szemléltető anyagok találhatók az osztálytermek falain?

Szemléltető anyagok	Megfigyelés (%)	Diák kérdőív (%)	
		Angol terem	Egyéb terem
Posztterek	48,8	70,1	44,4
Diákok munkái	42,3	49,8	25,0
Tanár hozza a szemléltető anyagokat	–	61,5	37,3

Természetesen a szemléltető anyagok elhelyezése több szemponttól is függhet. A külön angol terem megléte esetén 70,1 százalék esélye van annak, hogy posztterek vannak a falon, szemben az egyéb teremek 44,4 százalékos esélyével. Ha külön terem van, akkor a diákok munkái is jóval gyakrabban kerülnek fel a falakra, 49,8 százalék szemben a 25 százalékkal.

Megfigyeléseink szerint a szemléltető anyagok fele (48,7 százalék) mondható aktuálisnak, míg 27,6 százalékuk elavult, a terem fennmaradó 23,7 százalékában pedig nincsenek szemléltető anyagok a falakon.

Kiegészítő eszközök elérhetősége és használata

Úgy gondoljuk, hogy a tanítás színvonalát emelheti a jó minőségű és változatos kiegészítő eszközök használata, ezt viszont befolyásolhatja, hogy a tanárok milyen könnyen jutnak ezekhez hozzá. A tanári kérdőívben azt vizsgáltuk, hogy a tanároknak milyen eszközök állnak rendelkezésükre. A megfigyeléseink és a diákok válaszai azt derítik ki, hogy általában milyen eszközöket használnak a tanórákon. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért ezúttal az adatokat két táblázatban közöljük. (15. és 16. táblázat)

15. táblázat. Tanítási eszközök elérhetősége és használata a tanórán

Eszközök	Tanár kérdőív (%)
Saját használatú magnó	84,0
Jó minőségű tábla	83,1
Könnyen hozzáférhető fénymásoló	74,4
Könnyen hozzáférhető tanári számítógép	73,1
Könnyen hozzáférhető TV/Video	39,2
Számítógép diákoknak	43,0

16. táblázat. Tanítási eszközök használata a tanórán

Eszközök	Megfigyelés (%)	Diák kérdőív (%)
Tábla	90,7	–
Magnó	53,3	94,9
TV/Video	1,3	30,2
Írásvetítő	10,7	12,7
Számítógép diákoknak	0	9,2
Diavetítő	0	–
Videokamera	0	–

Az általunk meglátogatott iskolák jól fel vannak szerelve az alapvető, tanításhoz szükséges eszközökkel. Az osztálytermek döntő többségében jó minőségű, hagyományos tábla található. Mindegyik iskolában van lehetőség fénymásolásra, bár negyedükben ezt nem mindig egyszerű megoldani. A tanításhoz rendelkezésre áll magnó, és ezt gyakran használják is az órán. Ez annál is inkább megnyugtató, mert a legtöbb modern tankönyvnek van hallás utáni szövegeértéssel foglalkozó része. Videóhoz már általában nehezebb

hozzájutni az iskolákban, de a tanárok több, mint harmadának ez sem túlságosan nehéz, és a diákok válasza mutatják, hogy alkalomadtán használják a videót az órán. Diavetítő vagy írásvetítő használata nem jellemzi az angol nyelv tanítását.

A számítógép szerepe egyre nő mindennapi életünkben, és a tanárok számára is számos segédeszköz lehet, nemcsak kollegákkal, szakmai szervezetekkel való kapcsolattartásban (networking), hanem a kiegészítő anyagok elkészítésében (szövegszerkesztés) és az anyaggyűjtésben is (Internet). Szinte az összes meglátogatott iskola rendelkezik számítógéppel, amelyet a tanárok használhatnak, és az iskolák felében a diákok is hozzájutnak számítógépekhez. Mégis úgy tűnik, hogy a lehetőséget nem használják ki a tanárok: annak ellenére, hogy közel háromnegyedük (73,1 százalék) könnyen hozzáférhet számítógéphez, csak 30,4 százalékuk használja azt rendszeresen. A többség ritkán (39,2 százalék) vagy sosem (30,4 százalék) veszi igénybe a számítógép nyújtotta lehetőségeket a tanítási munkában. Ezen a téren szükség van a tanárok továbbképzésére, ahol elmélyíthetik az ismereteiket arról, hogyan lehet a számítógépet közvetve (Internet, levelezőlisták, hasznos linkek, anyagok letöltése) vagy közvetlenül (számítógép használata az órán) felhasználni a nyelvtanítás folyamatában.

Kiegészítő anyagok használata a tanórákon

A tanítás fontos kellékei lehetnek a kiegészítő anyagok, amelyek nemcsak színesebbé tehetik az órát, hanem külön gyakorlásra is lehetőséget adhatnak. Ezért vizsgáltuk, hogy a tanárok a tankönyvön kívül használnak-e egyéb kiegészítő anyagokat az órájukon.

17. táblázat. *Kiegészítő anyagok használata a tanórán*

<i>Kiegészítő anyagok</i>	<i>Megfigyelés (%)</i>	<i>Tanár kérdőív (%)</i>	<i>Diák kérdőív (%)</i>
Fénymásolt anyagok	52,1	94,9	82,7
Képek	39,7	89,9	40,4
Reáliák	23,3	55,7	8,3
Diákok készítette anyagok	6,8	43,0	11,0

A táblázat adatainak összehasonlításakor óvatosan kell eljárunk, mert emellett, hogy az óramegfigyelés egyetlen órán használt kiegészítő anyagokról számol be, a Tanár kérdőívben azt kérdeztük, hogy legalább havonta használja-e a tanár ezeket a kiegészítő anyagokat, míg a diákoktól viszont csak azt, hogy egyáltalán használják-e ezeket az anyagokat. A válaszokból azonban egyértelműen kiderül, hogy a tanárok leginkább fénymásolatokat és képeket használnak kiegészítő anyagokként. A tanárok és diákok válaszaik között két esetben van nagyobb eltérés: a diákok által készített anyagok, valamint a reáliák (mindennapi használati tárgyak) órákon való alkalmazása terén.

Összefoglalás

A tanárok végzettségével kapcsolatosan elégedettséggel nyugtázhatjuk, hogy megfelelő képzéssel tanítanak. Ami a diákokat illeti, más magyarországi kutatásokkal egybehangzóan állíthatjuk, hogy a diákok fontosnak tartják az angol nyelv tanulását és megfelelően motiváltak is. (*Csizér – Dörnyei*, megjelenés alatt; *Csizér – Dörnyei – Nyilasi*, 1999; *Csizér – Dörnyei – Németh*, 2001)

Ami az iskolák nyújtotta környezetet illeti, számos pozitív és negatív eredményt kapunk. Jó jelként nyelvelhetjük el, hogy a legtöbb esetben nyelvtanításra alkalmas termekben folyik a munka, a padok elrendezése azonban legtöbbször nem igazán kedvez a kommunikatív nyelvvoktatásnak. A szemléltető anyagok meglete segítheti az oktatást, azonban az nem, hogy a tanárok többsége teremről teremre vándorolva tartja óráit, s így a szüksé-

ges kiegészítő anyagokat (szótárak, térképek stb.) cipelnie kell. Adataink szerint az iskolák felszereltsége megfelelő, azonban úgy tűnik, hogy a rendelkezésre álló eszközöket nem mindig használják a tanárok, például nagyon kis arányban jut szerephez a számítógép.

Cikkünk csak néhány elvárás leíró áttekintését tudta adni. Számos további, részletes kutatásra lenne szükség a következő témakörökben: a „pre-service” képzés mennyire készíti fel a tanárokat a tanítási munkára; a fizikai környezet adottságai, illetve a kiegészítő eszközök és anyagok használata hogyan befolyásolja az osztálytermi munkát. Remélhetőleg vizsgálatunk kellő bevezetést tudott adni ezeknek a kérdéseknek a konkrét kutatásához.

Irodalom

Csizér Kata (publikálásra benyújtva): *Az angolnyelv-tanítás helyzete Magyarországon*.

Csizér Kata – Dörnyei Zoltán (megjelenés alatt): Idegennyelv-tanulási attitűdök és motiváció az általános iskolások körében. *Magyar Pedagógia*.

Csizér Kata – Dörnyei Zoltán – Nyilasi Emese (1999): Az általános iskolások nyelv tanulási attitűdjei és nyelv-választása Magyarországon. Az oroszról az angolig? *Magyar Pedagógia*, 99. 2. 193–204.

Csizér Kata – Dörnyei Zoltán – Németh Nóra (2001): Az idegen nyelvek tanulásával kapcsolatos attitűdök változása az általános iskolások körében az 1990-es évek Magyarországon. *Modern Nyelvoktatás*, 7. 4. 19–30.

Nikolov, M. (1999): Classroom observation project. In: Nikolov M. – Fekete H. – Major É. (szerk.): *English language education in Hungary. A baseline study*. The British Council Hungary, Budapest. 221–245.

Nikolov Marianne (2001): Minőségi nyelvoktatás — a nyelvek európai évében. *Iskolakultúra*, 11. 8. 3–12.

Petneki Katalin (2002): Az idegen nyelv tanításának helyzete és fejlesztési feladatai. *Új Pedagógiai Szemle*, 12.

7–8. 147–160.

Slinn, H. (2001): *Baseline study: A survey of English language teaching and English language in-service education for teachers in Hungary*. The British Council Hungary, Budapest.

Szépe György (2000): Nyelvészeti és nyelvpolitikai megjegyzések. *Educatio*, 9. 4. 639–650.

Vágó Irén (2000): Az oktatás tartalma. In: Halász Gábor – Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2000*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

A kutatási projektet a British Council Hungary finanszírozta a 2000–2003-as INSET Project keretében. A kutatásban részt vettek: Hős Csilla (projektmanager); Mirela Bardi, Philip Glover, Tania Magweanu, Helen Noble, Hazel Slinn (szakértők); Csizér Kata, Gyula Mariann, Iványi Kata, Kovács Judit, Linzenbold Jánosné Éva, Muhari Éva, Törökné Perjési Éva, Ujhelyiné Kovács Éva (kutatócsoport-tagok). Munkájukért köszönet jár. Továbbá köszönetet mondunk azoknak is, akik az adatgyűjtésben vettek részt.